

"Bez pogodnego dzieciństwa całe życie potem jest kalekie."

/J. KORCZAK/

Rodzina jako podstawowa komórka życia społecznego jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem wychowawczym dziecka. Jest wspólnotą niezwykłą, stanowiącą model i normę dla wszystkich innych grup społecznych. W niej to właśnie zdobywa dziecko pierwsze doświadczenia, doznaje pierwszych odczuć emocjonalnych, przyswaja sobie obowiązujące wzorce i zasady współżycia, a także utożsamia się ze swoim najbliższym otoczeniem, szukając w nim miejsca dla siebie. Istnieje pogląd wyrażający się w twierdzeniu, że "postawy społeczne dorosłego człowieka są zdeterminowane przebiegiem socjalizacji w pierwszych latach życia. Rodzina kształtować ma zasadnicze postawy społeczne, które w późniejszym wieku nie ulegają poważniejszym zmianom". (S. Kowalski)

Rodzina stanowi związek wyłączny i trwały, bo tylko taka rodzina daje swym członkom poczucie bezpieczeństwa, pewności jutra i świadomości, że się jest kochanym. Rodzina to nie tylko i wyłącznie środowisko wychowawcze, to także najbliższe człowiekowi środowisko życia, najbliższa mu grupa, która może a właściwie powinna wzbogacać jego życie, zaspokajać podstawowe potrzeby biologiczne, psychiczne, materialne, dawać poczucie bezpieczeństwa, zadowolenie i psychiczne oparcie.

W literaturze psychologicznej poświęconej roli środowiska rodzinnego szczególną rolę przypisuje się kontaktom osobowym między dzieckiem a rodzicami. Znaczenie tych kontaktów polega między innymi na tym, że:

- Rodzice są pierwszymi partnerami interakcji społecznych dziecka. Oddziałują na nie w najwcześniejszym okresie życia, kiedy plastyczność zachowania się dziecka jest największa.
- W kontaktach z rodzicami i innymi członkami rodziny zaspokajane są podstawowe potrzeby psychiczne dziecka, takie jak doznawanie i odwzajemnianie miłości, społeczne uznanie i poczucie bezpieczeństwa.

- Oddziaływanie członków rodziny, a zwłaszcza rodziców na dziecko ma charakter dwutorowy. Odbyna się ono poprzez świadome oddziaływanie wychowawcze, w wyniku którego dziecko kształtuje swoje zachowanie stosownie do oczekiwań rodziców, jak również przez oddziaływanie nie zamierzone. Rodzice stwarzają określone sytuacje, które wyznaczają kierunek zachowania się dziecka.
- Rodzice stanowią dla dziecka najbliższe wzory osobowe asymilowane w procesie naśladownictwa i identyfikacji. Dzięki istnieniu takich wzorów osobowych dziecko przyswaja sobie różnorodne formy społecznego zachowania.
- Rodzina wprowadza dziecko w świat wartości kulturalnych i społecznych, ukazuje mu różnorodne cele zaspokajające jego potrzeby oraz uczy go sposobów, za pomocą których te cele można osiągnąć.

Oddziaływanie rodziny nie tylko zaczyna się najwcześniej, ale i trwa najdłużej. Wprawdzie stopniowo coraz więcej godzin przebywa dziecko poza domem i z coraz szerszym kręgiem różnych środowisk ma do czynienia, to jednak cały czas trwa wpływ środowiska rodzinnego. Według S. Szumana "dzieciom potrzeba ciepła uczuciowego, tak jak roślinom potrzebne jest słońce". Najwięcej tego ciepła może dzieciom dostarczyć kochająca się rodzina. I dlatego tak ważne jest najbliższe otoczenie, jakim jest prawidłowo funkcjonująca rodzina, w której panuje właściwa atmosfera emocjonalno- wychowawcza i kształtują się właściwe wzorce osobowe. Środowisko rodzinne jest wyjątkowym środowiskiem wychowawczym, odpowiadającym potrzebom naturalnym dziecka, a przede wszystkim jego potrzebom psychicznym takim jak potrzeba miłości, poczucie bezpieczeństwa i bliskości, przynależności i szacunku, godności i piękna, wzoru i ideału. Równocześnie rodzina przekazuje dziecku wartości, normy, wzory zachowań i obyczaje kulturowe społeczeństwa, do którego przynależy. Przekazuje mu zatem znajomość społeczeństwa, którego dziecko staje się członkiem. Każda rodzina ma swój intymny, wewnętrzny, niepowtarzalny, różniący ją od innych rodzin, świat. Cecha ta wyróżnia ją również spośród innych grup społecznych. Jednocześnie jest grupą otwartą, nawiązującą kontakty z innymi, wchłaniającą treści "wielkiego świata" i dostosowującą się do zmian.

W obecnym świecie coraz bardziej zarysowują się problemy wychowania. Wychowanie dziecka wymyka się z rąk rodziców, coraz większy wpływ wywiera na nie otoczenie w szkole, na podwórku, na ulicy.

Kończąc rozważania nie sposób nie wspomnieć o czynnikach środowiskowych, które mają wpływ na wyniki wychowawcze w rodzinach. Wg E. Jackowskiej należą do nich:

A) Czynniki społeczno-ekonomiczne, określające pozycję społeczną i ekonomiczną rodziny i jej poszczególnych członków:

- warunki bytowe rodziny - poziom dochodów, sytuacja mieszkaniowa,
- warunki utrzymania rodziny - zawód rodziców, źródła utrzymania nie związane z pracą zawodową jej członków,
- więź między rodziną a środowiskiem - więź z dalszą rodziną, więź sąsiedzka itp.

B) Czynniki kulturalne, określające poziom kultury życia codziennego:

- wykształcenie rodziców i innych członków rodziny,
- wzorzec kulturalny obowiązujący w rodzinie, określający między innymi podział obowiązków domowych w rodzinie, zasady wychowania dzieci sposób spędzania wolnego czasu,
- poziom potrzeb kulturalnych rodziców i innych członków rodziny.

C) Czynniki pedagogiczno-społeczne, określające strukturę rodziny, stosunki wewnątrzrodzinne, właściwości osobowości rodziców:

- struktura rodziny - skład osobowy, liczba dzieci w rodzinie,
- więź uczuciowa między dzieckiem a matką i ojcem,
- więź uczuciowa między matką a ojcem.

Szczęśliwe dzieciństwo nie gwarantuje powodzenia w wieku dojrzałym ale kładzie podwaliny pod osiągnięcie sukcesów. Żadne oddziaływanie zewnętrzne nie wywiera na dziecko tak zdecydowanego wpływu jak dom rodzinny. Tylko w rodzinie istnieją warunki do nauczania i przekazywania wartości kulturowych, etycznych, społecznych, duchowych i religijnych istotnych dla rozwoju własnych członków rodziny oraz społeczeństwa. Pierwszym a zarazem najważniejszym środowiskiem wychowawczym dziecka jest więc rodzina. Kształtuje ona postawy dziecka, kieruje prawidłowym rozwojem fizycznym, intelektualnym, uczuciowym i społecznym. Zapewnia właściwe warunki zabawy, pracy, snu i odpoczynku. Pozwala rozwijać zainteresowania i dostarcza nowych bodźców do permanentnego kształcenia.

Zdaniem H. Izabelskiej: "Raczej trudno czuć się szczęśliwym nie wynosząc z dzieciństwa i wczesnej młodości zasad, które będą ukierunkowywały postępowanie człowieka dorosłego".

Autor: **Jadwiga Daniek - Salawa**